

$$(21^{\circ})^{20}$$

Вечерас, са четвртим и последњим делом Вагнерове Тетралогије, оправдјамо се од једног уметничког дела замашног у сваком смислу. Обухвата то дело не само германски мит, не само глашне нагађање и осећајне предности германске расе; носи то дело и све симболе, и многе кључеве за симболе живота човекова уопште, и то живота човекова ~~који~~ два света, света земаљског и света васеленских законова. Стога, дело Вагнерово сматраје се и певање се даље, никада у целини, никада у појединостима; али док је год је човек страст, док је год је човек херој који и од неба тражи рачуне, над Вагнеровом Тетралогијом ће људи даље и даље доживљавати оне емоције од којих човек сазрева.

Треба вече раз казати два три заарти зачувача.

Петребла је дакле једна мала реконструкција шемимет, или не толико, али не толико, колико главних симболских обележја, око којих се наслагала садржина. Сећате се; украдено је благо са дна реке Рајне; изгнано на грему земљу из чистих таласа митске германске реке. То благо, сјајно и затрепно првено као неко идеално сунце, симбол је једне тајне снаге, једног зрачења у душама људске као зрачење долази само од далеких лепота, од којих које се рукама не додирују. Али ето украдено је то првено злато; пропло кроз крађе и прекрађе заиндивидуалних и бесавесних грамматизација; нико од њаких подземних патуљака до власти бога Водана; превло у цимова, а од њих доспело у руке обичних смртних људи. Тајанствена снага је дакле упрљана; идеал претворен у средство за господарење и тиранију; претворен у прљаву пару за исплацивање и за варшење лажним обећањима и неиспуњеним обvezама. Тајанственом благу је убијена идеална вредност. Људи и богови се око њега пагали, тукали, убијали. Проклетство је пало на богове и на људе. Јас је живот и свет поткопан. Замрзли се односи, помешало се небо са земљом, бог чека спас од јумака из лозе смртних бића. Тад јунац, наименуј младомачу и шумском усмишљенику, не зна заправо када срда; као што и бива са чистим и правим хртвама. А срда у пропаст и он, као и сви они који су пре њега грешили, и због својих грехова ћега и родили. Замста, и одувек, над се ствари на овој нашој земљи, и под овим нашим небом, заплету у неваљаство, остаје једино решење: пропаст, трагедија, орман који све односи, и онда, чујом

историје или васелене, подмилађење из трухели и пепела, скупог пепела који генерације полагао слаку и данас, баш како су га слагали људи у митска времена.

Вагнер је ту истину, истину о подмилађењу из пепела, истину и историску и религиозну, обрадио уметнички у огромној конструкцији идеолошкој и музичкој. Додав је у суху филозофију историје, сузе и крике свог личног поесија. И тако месно богоње, ауди, и елементе воде и ваздуха генијално приказао којим путевима иде победа идеала, кроз све трагедије ће се обавити враћање злата у мирно почињавање. Четврти део ~~Тет~~ ^{Вагнер} ~~ралогије~~ зове се Сумрак богова. Еши у њему покор и истребљење људи, пропаст у ирак богова, ~~по~~ ^{према} вечно негичним законима свега онога што је служило писке цркве и писке страсти. Сећате се, у другом делу ~~се~~ смо имали погибију родитеља будућег јунака Зигфрида, и грешно зачеће његова. Још смо тада већ и бога Вотана гњевног и забуњеног, због грешења својих у срцу и крос карактер. Могло ~~се~~ се тада још да буде гњеван, и да спречи оно што сада данас још догађа, да деча испаштају грехе околних и грамаљних предака. Клер своју Ермилду отерао је у искушење и ~~тешко~~ ^{важе} казнио кад није поступила по његовој звој наимену. Пронео ју је, отерао у смртне ~~жаре~~ и изхону темну судбину. У трећем делу, опочените се, разведрило се бивши Зигфрид, млад, снапам, леп, весео, назив, даје музици и тексту живот и веду рицу и наизнност. Али, знамо шта се крије у суштини природе Зигфридова, у наследству позиву џегезу. Зигфрид је такође чумско биће, непросветљено среће и сирозог карактера. У њему је простирана крај богова, као обично у трагичним херојима, ^{Који сакије време.} Зигфрид не зна ко су му родитељи; не зна шта је жене и љубавна страст; не зна шта је добио кад је убио неман и освојио рајнско ~~среће~~ благо и прстен ниделунаки, у којем се крије сва моћ и све проклење. ^{Знамо} ~~се~~ прстен дати Ермилди престо као зрак љубавне верности. Ермилда допушава ^{се} кобне околности. Заборавила је оно што је знала као бешенство ^{и као доброту;} ~~и као доброту;~~ не спусти још шта је узломора смртне жене. У то време, Вотан је већ сасвим без имена и праве моћи. ^И Креноси ^и ~~се~~ ток судбине света у људске руке. То значи да се заплете све вике грана, а трагедија симни. Ствари и људи као да су већ избушмани, пропаст жури.

У четвртом делу ће сумраци и зло првадати потпуно. Бог Вотан, видовитији од људи, зна шта мора доћи, и он и небо као да ~~се~~ ^{се} ми-

10

2

сурванање ће се доваријти кроз страсти и пакости њуди. Тиме је Вагнер симболички присказао природу и божанство законе. Једно време, дејствују са људима заједно; али кад изб земаљска превртама, повуку се и заштите, а плања, окајања, и умираја остају људима. Тако ће бити и са Зигфридом и његовом сконичном. Проклетството са прстеном иде неумишљено даље, на да је Зигфрид од њега начинио безазлени залог. Страсти њуди и страсти подземних бића бесне, јер су њима богови оставили завршни чин у сраму и болу. Зигфрид је по племену Велхаунг, урод Ветаку, као што знају. Његова јуначка слава побудише завист код племена Гибихунга. Подјарује ту завист код Гибихунга, брата и сестре Гунтера и Гудруне, Хаген, златни син горега оца, онога подземног Абериха који је први згревио са крађом злата из Рајне. Хаген је симислио да у Гудруни, неудатој и Гунтеру, нежењену, потешканске љубавне страсти, наравно са тенком компликацијама, како би у тамвој атмосferи било што виши могућности за бој и злоупотребе, и преотимања власти и својине блага и прстена. Провалиће данке љубавник напитци. Они су, наравно, само симболика наглог буђења плотних страсти под примитивних читских бића. Хагенове су але намере уперене, дакако против Зигфрида и Ернхилде, јер је тамо и јунаштво и прстен. Однос Ернхилде и Зигфрида и сам себом сејало мути. Ернхилда вели Зигфрида неизмерно, као плот и дух јуначки; али, понекад танко облашћују јој кроз душу сећања да је била бесмртна богиња и слободна и јака као муникарац. Она јањајује меканхолије своје снагом чекадатље залогра.

a ~~т~~ Понос се поносом смртне жене, која помаже и воли јунака који је подвиг да савлада непријатеље богова. Мутк се однос Зигфрида и Брунхилде и забог трагичног правца — свих догађаја. Јер, на крају крајева све има да послужи не рестаурацији старих богова, па, свет ил даје — него рестаурацији идеала, врхачу блага на дно реке. ~~без ил~~ без чистог и надмоћног идеала нема подизања света.

Занредна је Вагнерова музика која истовремено, у разним мотивима, доноси песму усамљене Бригхилде, са мислима које нема коме да повери, и песму Зигфрида који лута по шуми, чекајући као младо звере ~~тако~~^{чак} тражи искуства и пут. Сваки час јеке дивни трубни мотив Зигфрида ~~у~~^{анђел} његове младости и ~~дам~~^{се} његове усавршености, јер је на свој начин и он сам, без многа свога, и хртнован унапред. Хаген је мотрио и удео смо да Гифтхунги спазе и позову Зигфрида. Напитак који му Хаген, односно млада Гудруна даје у купи пића, напитак је

4

и њубав и заборава. Зигфрид заборавља шта је ~~се~~^{има} Ернхилда, и сам обе-
зва Гунтеру, свом новом пријатељу че ~~и~~^и сестра ~~да~~^и да ће му довести Ерн-
хилду, за којоч, пламеном окруженом чејане Гунтер. Зигфрид једини и може помоћи
Гунтеру, јер само он има храброст ~~да~~^и пролазак кроз ветру. Све ово, симбол ~~и~~^и
само, који значе херојски удеос. Трагични херој греши, сам прави заплете и спрема
потресе; ~~и~~^и драма судбином света кроз компликације индивидуалних жи-
вота. Док се то дешава са Зигфридом у шуми, Ернхилди је дошла некадашња
сестра валимира Валтраута. Доносила је тешке вести о Ветану. Сели у Валхали
како без живота, држи скромљено копље — скромно га је, знамо, Зигфрид — заповедио
је да се посече смети ~~и~~^и брест и начини од њега ломача. Ветан ~~и~~^и спрема
достојанствен ~~и~~^и сумрак богова. Али је једну малу маду папље Валтраути:

Ако би она /т. ј./ Ернхилда / хотела
Клеумма дубоме Рајне вратити прстен,
Од страшне кљетве
Били би решени богози и свет.

Вотак се узалуд нада. Ермихилда је обична жена; близам јој је Зиг-
фрид од Вотана из неба. Ни за њога, и ни за шта, не би она скинула залогу ву-
башим с прста. Поручује по Валтраути Вотану, у певаму које је величанствена
победа и срећа — спртнији ^{што воли другога} вине по себе и цео свет —
поручује кратку и једнеструвену поруку: "Кубав не да!"

струсти сваке арсте, утонуло вите што Зигфрид охоло дебацује некадашњој
валици; да он ~~заштита~~ книта не зна о прстену од жене узету, него само
о прстену јуначки задобијеном после убиства немана... Путују до
врло отрован^и час је Хагенов. Он потврђује Ерихилда да је Зигфрид вара-
лиша, скреј с њом освету најстранију: он ће убити Зигфрида, пошто му Ерихилда
открије^и да се може смртно ранити јунак. Сада, као у свакој драми
важној романтике, под Немира, под Ига у нашој народној песми — ~~бреза~~^{однос} бреза,
све. Хаген убије Зигфрида; затим, наразмо, и Гунтара, јер би Гунтар преко
Гудруна, тобожне удосице Зигфридова, могао присвојити прстен за себе.... Осе-
вате ли вечку и трагичну јатаност догађаја: прстен истим путем иде натраг.
У митска времена није било моралних правила, али је увек било у људима ме-
ралног осећања. У митским традицијама се зато напредно уметнички спроводи
неминовност праље. Успут тамо и успут натраг, сви греховници око прстена има-
ју двапута да виде својаудена и да плаче свој рачун.

Проблем се згусио, промање је
било, ~~и~~ тајанствени знаци су устанали. Кад Хаген пружи руку да склони прстен
са Зигфридове прсте, рука ~~Зигфрида~~ се дигне и одбаци. Ерихилда ~~се осенеши-~~
кује, прогледа, и започеће леп дух ~~бога~~ над лежећим љубљеног ~~бога~~. Но
певала је потресмо: то је певање љубави чладе жене, и последња успавања
мртвом ~~и~~. Прстен верности везао их је још једном, и заваља. Ерихилда
сама спрека ломачу на којој ће сагорети лев Зигфридов. Спрема та је дивље
лепа, узникена и потресна. Кад се пашен добро разбуки, укази у ватру и
Ерихилда поносната богиња валика, и уједно ~~саркозија~~ ојављена жена. Једно вре-
ме, на сцену ~~и~~ и јунак и уметност^и само пламен уз пратњу величанствене муз-
ике. Не треба много говорити о дубоком смислу тог симбола. Ватра је лепота;
ватра је смрт; ватра је чистилиште; ватра је нов живот, светлост и топло-
та. Грандиозно је попео Вагнер ~~и~~ испуњен^и трагедије још и тиме, што
тамо даље, у Валхали, има друга комача и ватра. Ватра, гаронити, херојски
уметнички бог германског мита, замислио је лепотом ватре сливаван богоса у
икре оних предела с којима смрти книта не знају.... После дивног ватреног
символа, Вагнер на^и је спремао стихавања^и такорећи сан уморне трагедије кро-
чи^и симбол, други^и тајanstveni^и елементи, водени^и елементи. Кад од Зигфрида и
Ерихилде остане само пепео, угибају се таласи Рајне; јасовито живи, али
уједно неманж, везају, живу пепељаките, похане стиграју задаје трагове једног

допрјеног света. Остављају чисто место без трагова несреће и зла, новом свету који ће доћи. А своје благо, свој прстен враћају таласи на његово место, да спет у дубинама засија мирно идеално сунце, ноза радост новок ковача божова и људи. ...Али, ту је још Хаген! Ту је, да. Као види кад пође прстен, баца се за његу у таласе, бори се са кћерком Рајне, Али он је у свом царству, мирно ~~се~~ савладајући мртвача одлаче на дно, оно дно које је Хагенов отац Алберих при осквернуо и покрао.

Од музике, чујете увод у четврти део тетралогије, и за-
вршну музику читавог четвороделног мислуса. Избор је добар. Не пропустите
обратити сву пажњу, још једаред, на велику музику Вагнерову, на она шта Ваг-
нер од тонова гради. Као што велики сликар, и. пр. Сезан, материјализује
боју, тако Вагнер материјализује музику. Он зида зидове од тонова и хармо-
нија, слаже спрат на спрат, слизава гласове људи и инструментату ^{и користићемо} они се ~~изабирају~~
~~изабирају~~ носе и подупиру. Музика ~~Вагнерова~~ ^{изабира} простор као нека кате-
дуала. Она не тече она се усправља, и стоји. У завршној музики, ~~изабира~~ обратите
пажњу, почетак ^и ~~изабира~~ драме. Сва песимистична мисао Вагнерова је ту дошка до пуног
израза. Шта је будућност човекова? Тама и сумраки. Човек и не сме онтре-
напред гледати, јер би видио само крајеве, смрт, и пепео. ~~Натраг~~ морамо да
гледамо! ~~изабира~~ ^и ~~изабира~~ напором организујемо свет свој. ^{ам} надмој свега око нас ~~изабира~~
обара што подигнемо руки све. Поново драмој ^и радоћи ~~изабира~~ само се у комаде
разбијамо. Камо лепо рече немачки песник Рихе: "једнако се од нечега спра-
штамо." Бринхилда се од богова спростила, да би постала љубљена жена јуна-
ка; па се убрао и од јунаца спростила. Зигфрид се од родитеља спростио ~~изабира~~
такођем пре но што се родио, па се убрао спростио и од склозе и задатка за-
који се родио. А од злата рајског, видели смо, сви се редом спростили! На-
послетку надвладају ствари, затра и вода, елементи. ^и ~~изабира~~ из пепела ~~изабира~~ излази
идеал животворки. Поново ^и ~~изабира~~ хаос оркестра диме јасна труба хероја ~~изабира~~
Зигфрида. Вагнер је те кобне и дивне херојске трубе осећао и чуо, као пре-
рок, и претварао их у музику као иконо пре ни после њега. Труба код Ваг-
нера, то је мач све пресече, попримиће очисти, насташе празнина од неба до
земље, и ~~изабира~~ празнике се поново рађају чудеса оркестра, и подиљају живо-
та. Труба је замуила. Бринхилда и Зигфрид су пепео. ^и ~~изабира~~ зво зечних та-
ласа воде и музике! ^и ~~изабира~~ међаше њихово са сепелом ^и ~~изабира~~ у којем су унутала срца
богова и људи, спирка се добра и рђава дела. ^и ~~изабира~~ ^и ~~изабира~~

и потпуније музике и поезије има у светској литератури и музик